

focus@ongewervelden.10

oktober 2008

10de focus@ongewervelden 2008

Tijdens de herfst en de wintermaanden zijn er veel minder invertebraten waar te nemen. Helemaal verdwijnen doen ze (gelukkig) niet. Sommige nachtvlinders, vaak in typische herfstkleuren, beginnen nu pas te vliegen, ook al is dit maar voor even...

Volgende thema's komen aan bod:

- **Dier van de Maand: De Gouduil**
- **Dagvlinders in het Brussels Gewest**
- **steken, beten en prikken**
- **symposium: Entomology in Belgium 2008**
- **nieuw op de mierenwebsite**
- **cursussen oktober 2008**
- **de activiteitenkalender**
- **varia**

Dier van de Maand: De Gouduil

Tekst en foto's: **W. Veraghtert**, educatief medewerker NP Educatie

Wilgengouduil

Gewone gouduil

Essengouduil

Wanneer voor de dagvlinderliefhebbers het vlinderseizoen stilletjes aan lijkt uit te bollen, breken voor de nachtvlinderliefhebbers nog boeiende tijden aan. De herfst biedt immers een resem typische najaarsmotten. De eerste ervan verschijnen begin september, de laatste laten tot half of soms eind oktober op zich wachten. Half november loopt dan ook het nachtvlinderseizoen op zijn eind.

Gouduilen vormen binnen de herfstnachtvlinders een bijzonder groepje. Het zijn uiltjes die behoren tot de geslachten *Tiliacea*, *Xanthia* en *Atethmia* en als gemeenschappelijk kenmerk de gele tot roodbruine tinten hebben. Ze lijken inderdaad de herfstkleuren van de bladeren overgenomen te hebben.

Soorten: een overzichtje

De **Essengouduil** (*Atethmia centrigo*) is doorgaans de gouduil die het vroegst verschijnt. Eind augustus wordt hij al wel eens waargenomen. Deze mooie gele soort met oranjebruine middenband staat nog te boek als 'zeldzaam'. Tot voor enkele decennia kwam de soort nagenoeg niet voor in Vlaanderen. Inmiddels rukt ze duidelijk op en heeft ze al grote delen van Vlaanderen veroverd. Lokaal kan ze zelfs vrij algemeen zijn. De vliegtijd is vrij kort, met een piek begin september, waardoor de Essengouduil makkelijk over het hoofd gezien kan worden.

De twee algemene gouduilen zijn **Gewone Gouduil** (*Xanthia icteritia*) en **Wilgengouduil** (*X. togata*). De erg variabele Gewone gouduil kan ook wel eens op de Wilgengouduil lijken, maar heeft in tegenstelling tot deze laatste altijd een lichte kop (en borststuk). Minder algemeen zijn de voornamelijk aan beuk gebonden **Saffraangouduil** (*Tiliacea aurago*), de **Populierengouduil** (*X. ocellaris*) en de flets gekleurde **Iepengouduil** (*X. gilvago*). De zeldzame **Lindegouduil** (*T. citrigo*) hoort ook nog in dit rijtje thuis, maar kan net als de Essengouduil eerder als een septemersoort beschouwd worden.

De gouduilen van het geslacht *Xanthia* kan je dus van half september tot eind oktober aantreffen, de ene al wat meer dan de andere. Ook de lokaal algemene Saffraangouduil laat zich in de eerste helft van oktober nog geregeld opmerken.

Hoe je alle soorten precies kan herkennen, lees je best eens na in de bijbel voor de Vlaamse nachtvlinderliefhebbers: Waring & Townsend, Nachtvinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten.

Voedsel

Voor de imago's valt er eind september en in oktober niet veel meer te rapen: de meeste planten zijn uitgebloeid dus nectar valt er niet te vinden. Enkel de bloeiende klimop kan voor de gouduilen nog een interessante voedselbron zijn. De meeste najaarsnachtvlinders gaan echter op zoek naar alternatieven. Rottend fruit vormt een belangrijk deel van hun menu. In bossen zijn nog wel wat overrijpe bramen te vinden waaraan diverse soorten gouduilen zich te goed doen. Je kan zelf ook herfstmotten te zien krijgen door rijp (of rottend fruit) aan te bieden, bijv. op een voederplank. Ga in de eerste uren na zonsondergang geregeld kijken welke exemplaren er op deze feestdis afkomen en je zal misschien nog versteld staan...

Een andere leuke methode om nachtvinders te lokken (door ze voedsel aan te bieden) is het gebruik van smeer. Dit is een mengsel van wijn en suiker dat je op bomen of paaltjes kan aanbrengen. Neem als verhouding ongeveer 1 kg suiker voor 1 liter rode wijn. Die zoete vloeistof lokt vlak na het invallen van de schemering vaak een erg divers mottenpubliek. Gouduilen komen ook vaak van deze sterk geurende lekkernij smullen. Als je voorzichtig nadert en met een niet te sterke zaklamp de besmeerde plekken beschijnt, kan je de vlinders van nabij bewonderen. Wanneer de vlinders genoeg op hebben, houden ze het voor bekeken. Tegen middernacht is het laatste exemplaar gewoonlijk verdwenen.

Een opvallend verschijnsel is het foerageergedrag van uiltjes op bloeiende grassen. In augustus 2008 werden in Houwaart tientallen uiltjes waargenomen op bloeiend Engels en Italiaans raaigras. Wat deze uiltjes uit de grassen opnemen, is ons onbekend, maar vaststaat dat ze enkel op de bloeiende aartjes foerageerden. Enkele jaren geleden werd

een gelijkaardig verschijnsel waargenomen op riet. Toen werden tientallen goudvillen (voornamelijk Wilgengouduil) op rietpluimen aan de rand van wilgenbroeken aangetroffen. Ga 's avonds eens met een zaklamp op stap en misschien krijg je zelfs zonder bijzondere lokmiddelen ook goudvillen te zien. Wie ons kan zeggen in welke zin bloeiende grassen ook een voedselbron zijn voor uiltjes mag altijd een mailtje sturen naar nachtvlinders@natuurpunt.be. Ook met vragen in verband het recent opgezette nachtvlindermeetnet (zie vorige focus@ongewervelden) of het lokken van nachtvlinders met lampen kan je daar terecht. Losse waarnemingen van goudvillen en andere herfstnachtvlinders kan je invoeren op www.waarnemingen.be.

Dagvlinders in het Brussels Gewest

Nu we de laatste schamele zonnestrallen wel gehad zullen hebben, is de tijd gekomen om een allerlaatst tussenstandje op te maken van het vlindermoois dat het voorbije zomerseizoen ons gezichtsveld kruiste. Het Brusselse vlinderproject maakt zich op om zich in rechte lijn naar de eindstreep te begeven. De laatste gegevens worden verzameld en verwerkt zodat de Brusselse vlinderatlas langzaam maar zeker vorm krijgt.

Ik maak van deze laatste gelegenheid gebruik om eenieder te vragen nog eens diep te graven in zijn **vlinderwaarnemingen** uit Brussel en deze naar me door te sturen (per mail of per post). Vragen en opmerkingen zijn altijd welkom!

Karolien Beckers karolien.beckers@inbo.be

Steken, beten en prikken van insecten

Donderdag 27 november 2008 om 20u

Infoavond over *prikken, steken en beten van insecten* door **Michel Asperges**, arts, als bioloog verbonden aan de universiteit Hasselt en een gepassioneerd imker.

Organisatie: **Bijenvrienden Londerzeel** (imkers), **Natuurpunt Londerzeel** en **Gemeentebestuur Londerzeel**

Plaats: **Brandweerkazerne** (*grote zaal*), Mechelsestraat 72, Londerzeel.

Ieder wordt wel eens gestoken door een insect. Vaak zonder erg.

Toch kunnen de gevolgen heel ernstig zijn. Denken we maar aan de Natuurpuntarbeider die allergisch reageerde op 2 wespensteken en aan een hartstilstand overleed.

Een antwoord op vragen. Over welke insecten gaat het? Hoe een aangebrachte wonde herkennen? Wat meteen te doen? Hoe? Wat later? Wat niet te doen? Hoe een kwalijke uit een onschuldige reactie herkennen? Wanneer naar een dokter? Wat ziet er gevaarlijk uit maar is het niet?

Een vlotte avond door een specialist ter zake, met een PowerPoint-presentatie, en voor een brede doelgroep: hulpdiensten, artsen en apothekers, onderwijzend personeel, natuurbeheer, jeugdbewegingen, recreanten en ouders.

Toegang: gratis

Info: Jef Beuckelaers, gsm: 0479/ 51 46 04

Symposium : Entomology in Belgium 2008

**The Royal Belgian Entomological Society
organizes a symposium**

Entomology in Belgium 2008

Brussels, 5 December 2008

**Royal Belgian Institute of Natural Sciences
rue Vautierstr. 29 - 1000 Brussels**

- Ecology and Evolution of Insects**
- Applied Entomology**
- Social Insects**
- Faunistics, Systematics and Biodiversity of Insects**

**Société royale belge d'Entomologie asbl
Koninklijke Belgische Vereniging voor
Entomologie vzw**

<http://www.naturalsciences.be/srbe/page1.htm>

**Contact: Isabelle Sauvage - 02.627.42.96
Isabelle.Sauvage@naturalsciences.be**

Inschrijvingsgeld: **15 euro voor leden** die hun lidgeld voor 2008 betaald hebben vóór 1 september 2008, **60 euro voor niet leden** van de KBVE of leden die hun lidgeld voor 2008 niet betaald hebben vóór 1 september.

Betaling via bankoverschrijving op n°: 000-0032918-35 (IBAN: BE 57 0000 0329 1835), (BIC: BPOTBEB1), met vermelding 'Symposium'.

Het inschrijvingsgeld kan echter ook aan de ingang van het symposium betaald worden.

Nieuw op de mierenwebsite

Tekst: François Vankerkhoven

Bij de 'Nieuwe publicaties' willen we aandacht vragen voor een artikel van Peter Boer waarin hij een vergelijking maakt tussen allerlei technieken om mieren op te sporen of een gebied te inventariseren. Professor Johan Billen ontdekt een nieuwe klier bij onze mieren en brengt samen met Edward O. Wilson een eerbetoon aan het werk van Charles Janet. *Myrmica gallienii* werd voor het eerst waargenomen in België en wordt aan onze soortenlijst toegevoegd.

Cursussen oktober 2008

Spinnen

Stad Antwerpen

Op spinnensafari in't stad

Tijdens begeleide stadswandelingen, **van 14u tot 16 u**, gaat u met een gids op zoek naar verblijfplaatsen van spinnen.

Spinnensafari **Noord 12 oktober**, Lange Beeldekensstraat, hoofdingang Stuivenbergziekenhuis
Spinnensafari **Zuid 26 oktober**, Harmoniepark, ingang Harmoniegebouw Mechelsesteenweg

Gratis maar inschrijven verplicht via leen.aertsen@stad.antwerpen.be of 03/217 08 20.
Breng een kijkpotje mee om spinnen te vangen en determineren. Breng laarzen mee bij slecht weer.

Activiteitenkalender

1 oktober 2008

Herentals

Plaatsen van fuik

Afspraak: na te vragen indien geïnteresseerd

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

2 oktober 2008

Herentals

3de maal bemonsteren Koulaak 2

Afspraak: Parking E5 mode, hoek Oudstrijderslaan-Drijveldenstraat, Herentals om 10u

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

2 oktober 2008

Olen

Determinatie waterdiertjes

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 13u – 22u

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

8 oktober 2008

Zutendaal

Bijendeterminatie-avond

Afspraak: Bijen- en insectencentrum 'De Lieteberg', Zuurbroekstraat 16, Zutendaal van 19u tot 22u

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

9 oktober 2008

Oudenaarde

Pissebedden, Ronny De Clercq

Afspraak: De Zonnebloem, Parkstraat 25, 9700 Oudenaarde om 20u

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37, lampyris@telenet.be

9 oktober 2008

Olen

Plannings- en evaluatievergadering

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 19u30 – 22u

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

9 oktober 2008

Turnhout

Micro nachtvlinders en mineerders, Frank Verhoeven

Afspraak: Secretariaat Natuurpunt Educatie, Graatakker 11 Turnhout van 19u tot 22u

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55, nobby.thys@natuurpunt.be

15 oktober 2008

Geel - Neerhelst

Plaatsen van fuik

Afspraak: na te vragen indien geïnteresseerd

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

16 oktober 2008

Geel - Neerhelst

3de maal bemonsteren Geel - Neerhelst

Afspraak: na te vragen indien geïnteresseerd

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

16 oktober 2008

Olen

Determinatie waterdierdijtjes

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 13u – 22u

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

23 oktober 2008

Ronse

Determineren pissebedden, Ronny De Clercq

Afspraak: De Woeste Hoogte, Hotondstraat 2, 9600 Ronse om 19u30
Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*
Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37 of lampyris@telenet.be

24 oktober 2008

Olen

4de keer metingen in het veld en nemen van monsters

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 9u
Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven
Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

24 oktober 2008

Olen

Analyses watermonsters

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 13u – 22u
Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven
Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

Varia

Wil je de [focus@ongewervelden](mailto:focus@ongewervelden.be) in de toekomst *niet meer* ontvangen, geef dan jouw naam en e-mailadres door op ons **contactadres**: focus.ongewervelden@telenet.be
Je kan op dit adres ook terecht voor het doorgeven van gegevens van andere geïnteresseerden, mededelingen en teksten voor de volgende focus, vragen en suggesties...

De lijst met namen waar je waarnemingsgegevens naar toe kunt sturen is te vinden op:
<http://www.lampyris.be/waarnemingen.htm>

Voor alle andere taxonomische groepen: één adres: www.waarnemingen.be

Dank voor het lezen en tot de volgende keer.